

PREMATUR CHAQALOQLARDA PARVARISH VA REANIMATSIYA

Emu University

Sayfiddinova Muslima Muhiddin qizi

Annotatsiya

Prematur chaqaloqlarda parvarish va reanimatsiya zamonaviy neonatologiyaning muhim yo'nalishlaridan biridir. Ushbu maqola muddatidan oldin tug'ilgan chaqaloqlarni parvarish qilishning o'ziga xos xususiyatlari, shuningdek, ularning hayotini saqlab qolish va asoratlarning oldini olishga qaratilgan reanimatsiya choralarini ko'rib chiqadi. Maqolada intensiv terapiya usullari, nafas olishni qo'llab-quvvatlash strategiyalari va termoregulyatsiyaning ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi prematur chaqaloqlarda omon qolish darajasini oshirish va uzoq muddatli nevrologik natijalarni yaxshilash uchun eng samarali yondashuvlarni aniqlashdan iborat.

Kalit so'zlar: Prematur chaqaloqlar, Parvarish, Reanimatsiya, Neonatal davr, Intensiv terapiya, Nafas olishni qo'llab-quvvatlash, Termoregulyatsiya, Asoratlar

Abstract

Care and resuscitation in premature infants represent a critical area of modern neonatology. This article examines the specific characteristics of caring for preterm infants, as well as resuscitation measures aimed at preserving their lives and preventing complications. The paper analyzes intensive care methods, respiratory support strategies, and the importance of thermoregulation. The study aims to identify the most effective approaches to improve survival rates and long-term neurological outcomes in premature infants.

Keywords: Premature infants, Care, Resuscitation, Neonatal period, Intensive care, Respiratory support, Thermoregulation, Complications

Аннотация

Уход и реанимация у недоношенных детей являются одним из важнейших направлений современной неонатологии. Данная статья рассматривает специфические особенности ухода за преждевременно рожденными младенцами, а также реанимационные мероприятия, направленные на сохранение их жизни и предотвращение осложнений. В работе анализируются методы интенсивной терапии, стратегии респираторной поддержки и значение терморегуляции. Целью исследования является определение наиболее эффективных подходов для улучшения показателей выживаемости и долгосрочных неврологических исходов у недоношенных детей.

Ключевые слова: Недоношенные дети, Уход, Реанимация, Неонатальный период, Интенсивная терапия, Респираторная поддержка, Терморегуляция, Осложнения

Kirish

Prematur chaqaloqlarning tug'ilishi global miqyosda jiddiy sog'liqni saqlash muammosi bo'lib, yuqori kasallanish va o'lim ko'rsatkichlari bilan bog'liq holda dolzarbligini saqlab qolmoqda. Bu holat nafaqat chaqaloqning hayotiga tahdid soladi, balki uzoq muddatli rivojlanish buzilishlariga ham olib kelishi mumkin, bu esa oilalar va sog'liqni saqlash tizimiga katta yuk tushiradi. O'zbekistonda ham ushbu muammoga davlat darajasida alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, 2020-yildan keyingi davrda qabul qilingan Prezident farmonlari onalik va bolalik tibbiy xizmatini takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, 2022-2025 yillarda 227 ta tug'uruq komplekslari va 46 ta tumanlararo perinatal markazlarni ta'mirlash va jihozlash, shuningdek, perinatal markazlarda kamida 6 o'rinli neonatal reanimatsiya bo'limlarini tashkil etish ko'zda tutilgan. Bu chora-tadbirlar prematur chaqaloqlarga ko'rsatiladigan tibbiy yordam sifatini oshirishga xizmat qiladi.¹

¹ Karimova A.B., Alimov S.D. Muddatidan oldin tug'ilgan chaqaloqlarda respirator distress sindromining zamonaviy diagnostikasi va intensiv terapiyasi. // Pediatriya. – 2021. – №3. – B. 45-50. – <https://journal.tashpmi.uz/index.php/pediatrics>

Prematur chaqaloqlar, ayniqsa 500 grammdan ortiq vazn bilan tug'ilganlar, organ tizimlarining yetuk emasligi sababli maxsus parvarish va reanimatsiyaga muhtoj. Ularda nafas olish tizimi buzilishlari, markaziy asab tizimi kasalliklari, ko'plab tug'ma nuqsonlar, infeksiya-yallig'lanish kasalliklari va metabolik sindromlar kabi turli patologiyalar tez-tez uchraydi. Ushbu chaqaloqlarga intensiv terapiya bo'limlarida (NICU) sun'iy o'pka ventilyatsiyasi, parenteral oziqlantirish va uzoq muddatli infuzion terapiya kabi kompleks muolajalar ko'rsatiladi. Zamonaviy tibbiy texnologiyalar, jumladan, intensiv terapiya inkubatorlari, infuzion nasoslar, fototerapiya lampalari va portativ vital funksiyalar monitorlari bilan jihozlangan bo'limlar ushbu nozik bemorlarning hayotini saqlab qolishda muhim rol o'ynaydi.

Nafas olish tizimining yetuk emasligi prematur chaqaloqlarda eng jiddiy muammolardan biridir. Bolalik davri nafas olish kasalliklari orasida bronxopulmonar displaziya kabi chaqaloqlik davrida rivojlanadigan holatlar alohida ahamiyatga ega bo'lib, ular gipoksiya va qaytarilmas jarayonlarga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, prematur chaqaloqlarda nafas olishni qo'llab-quvvatlash, termoregulyatsiya, oziqlantirish strategiyalari va asoratlarning oldini olishga qaratilgan parvarish tamoyillari ilmiy va amaliy jihatdan chuqur o'rganishni talab qiladi. Ushbu maqola prematur chaqaloqlarda parvarish va reanimatsiyaning asosiy tamoyillarini, ularning dolzarbligini va zamonaviy yondashuvlarni tahlil qilishga bag'ishlangan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Prematur chaqaloqlarga ko'rsatiladigan tibbiy yordam so'nggi o'n yilliklarda sezilarli darajada rivojlandi, bu esa ularning omon qolish ko'rsatkichlarini oshirish va uzoq muddatli asoratlarni kamaytirishga olib keldi. Zamonaviy neonatologiya fanining yutuqlari, ayniqsa 2020-yildan keyingi davrda, prematur chaqaloqlarni parvarish qilish va reanimatsiya qilishda yangi yondashuvlarni shakllantirdi. Adabiyotlar tahlili shuni

ko'rsatadiki, bu sohadagi tadqiqotlar asosan kompleks yondashuv, texnologik innovatsiyalar va yuqori malakali kadrlar tayyorlashga qaratilgan.²

O'zbekistonda prematur chaqaloqlarga ko'rsatiladigan tibbiy yordamni takomillashtirish bo'yicha davlat siyosati jadal sur'atlarda amalga oshirilmoqda. Prezident farmonlari asosida onalik va bolalik tibbiy xizmatini rivojlantirishga qaratilgan keng ko'lamli chora-tadbirlar belgilangan. Xususan, 2023-yilda Nukus shahrida "Bolalar tibbiyot klasteri"ning tashkil etilishi, 2022-2025 yillarda 227 ta tug'uruq komplekslari va 46 ta tumanlararo perinatal markazlarning ta'mirlanishi va jihozlanishi, shuningdek, perinatal markazlarda kamida 6 o'rinli neonatal reanimatsiya bo'limlarining tashkil etilishi prematur chaqaloqlarga ko'rsatiladigan yordam sifatini tubdan oshirishga xizmat qiladi. Poliklinikalarda bolalar bo'limlarining joriy etilishi, "tibbiyot brigadalari" tarkibiga qo'shimcha o'rta bo'g'in xodimlarining jalb qilinishi va tuman tibbiyot birlashmalarida bolalar anesteziologiya-reanimatsiya bo'limlari hamda 24/7 tez yordam pediatriya postlarining tashkil etilishi birlamchi va ikkilamchi tibbiy yordam darajasida prematur chaqaloqlarni aniqlash va ularga o'z vaqtida yordam ko'rsatish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bundan tashqari, irsiy-genetik va orfan kasalliklarni erta tashxislash bo'yicha Respublika referens laboratoriyasining yaratilishi va 2022-2023 yillarda 29 ta shoshilinch perinatal va pediatriya mobil reanimatsiya brigadalarining ishga tushirilishi prematur chaqaloqlarda uchraydigan murakkab patologiyalarni boshqarishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu tashabbuslar mamlakat miqyosida neonatal yordam tizimini mustahkamlashga qaratilgan kompleks yondashuvni aks ettiradi.

Prematur chaqaloqlarning parvarishida nafas olishni qo'llab-quvvatlash markaziy o'rin tutadi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, nafas olish tizimining yetuk emasligi sababli rivojlanadigan bronxopulmonar displaziya (BPD) kabi holatlar chaqaloqlik davrida

² Saidova N.R. O'ta muddatidan oldin tug'ilgan chaqaloqlarda parvarish va reanimatsiya samaradorligini oshirish. Tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent: ToshPTI, 2022. – 24 b. – <https://oak.uz/uz/dissertatsiya-avtoreferatlari/>

gipoksiya va qaytarilmas jarayonlarga olib kelishi mumkin [3]. Zamonaviy yondashuvlar invaziv bo'lmagan ventilyatsiya usullarini (masalan, CPAP, nazal HFOV) qo'llashga ustuvor ahamiyat beradi, bu esa o'pka shikastlanishini kamaytirishga yordam beradi. Surfactant terapiyasi, ayniqsa juda erta tug'ilgan chaqaloqlarda, nafas olish distress sindromini (RDS) davolashda standart amaliyot bo'lib qolmoqda. Nafas olishni qo'llab-quvvatlash strategiyalari doimiy ravishda takomillashtirilib, individual ehtiyojlarga moslashtirilgan yondashuvlar (masalan, o'pka himoyasi strategiyalari) keng qo'llanilmoqda.

Intensiv parvarish bo'limlarida (NICU) prematur chaqaloqlarga ko'rsatiladigan yordam yuqori texnologik uskunarlar va malakali mutaxassislarni talab qiladi. Adabiyotlar, 500 grammdan ortiq vazn bilan tug'ilgan prematur chaqaloqlar uchun maxsus parvarish zarurligini ta'kidlaydi. Bu bo'limlar sun'iy o'pka ventilyatsiyasi, parenteral oziqlantirish va uzoq muddatli infuzion terapiya kabi kompleks muolajalarni ta'minlaydi. Intensiv terapiya inkubatorlari, infuzion nasoslar, fototerapiya lampalari va portativ vital funksiyalar monitorlari kabi zamonaviy tibbiy texnologiyalar ushbu nozik bemorlarning hayotini saqlab qolishda va asoratlarni oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, markaziy asab tizimi buzilishlari, ko'plab tug'ma nuqsonlar, infeksiyon-yallig'lanish kasalliklari va metabolik sindromlar kabi turli patologiyalarni boshqarishda mutaxassislarning tajribasi hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Termoregulyatsiya prematur chaqaloqlarning parvarishida muhim jihat bo'lib, gipotermiyaning oldini olish ularning omon qolishi va rivojlanishi uchun zarurdir. Adabiyotlar inkubatorlardan foydalanish, teri-teriga aloqa (kenguru parvarishi) va namlikni nazorat qilish kabi usullarning samaradorligini tasdiqlaydi. Oziqlantirish strategiyalari ham muhim bo'lib, erta enteral oziqlantirishni boshlash, ona suti yoki donor sutidan foydalanish, shuningdek, parenteral oziqlantirish orqali optimal o'sish va rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan. Infeksiyalarning oldini olish va davolash, nekrotik enterokolit (NEC), retinopatiya (ROP) va intraventrikulyar qon ketish (IVH) kabi keng

tarqalgan asoratlarni erta aniqlash va boshqarish ham adabiyotlarda keng muhokama qilinadi.³

Xulosa qilib aytganda, prematur chaqaloqlarda parvarish va reanimatsiya sohasidagi zamonaviy adabiyotlar, yuqori texnologiyali tibbiy uskunalar, malakali kadrlar va kompleks, individual yondashuvning muhimligini ta'kidlaydi. O'zbekistonning bu yo'nalishdagi davlat siyosati va amalga oshirilayotgan islohotlar xalqaro standartlarga mos keladigan neonatal yordam tizimini yaratishga qaratilgan bo'lib, bu prematur chaqaloqlarning hayotini saqlab qolish va ularning sog'lom rivojlanishini ta'minlashda muhim qadamdir. Kelajakdagi tadqiqotlar uzoq muddatli nevrologik natijalarni yaxshilash, asoratlarni yanada kamaytirish va oilalarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilishi lozim.

Tadqiqot metodologiyasi

Prematur chaqaloqlarda parvarish va reanimatsiya mavzusidagi ushbu maqolaning metodologik asosini zamonaviy tibbiy adabiyotlar, xalqaro ko'rsatmalar va O'zbekiston Respublikasida prematur chaqaloqlarga ko'rsatiladigan tibbiy yordamni takomillashtirishga qaratilgan davlat dasturlari bo'yicha chuqur tahlil tashkil etadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi prematur chaqaloqlarni parvarish qilish va reanimatsiya qilishning dolzarb tamoyillarini, zamonaviy yondashuvlarni va ularning samaradorligini kompleks o'rganishdan iborat. Ushbu maqola nazariy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, mavjud ilmiy ma'lumotlarni sintez qilish va tanqidiy baholash orqali prematur chaqaloqlar neonatologiyasidagi eng so'nggi yutuqlarni umumlashtirishga qaratilgan.

Tadqiqot uchun ma'lumotlar 2020-yildan keyingi davrda nashr etilgan ilmiy maqolalar, klinik ko'rsatmalar, tizimli adabiyotlar tahlillari (systematic reviews), meta-tahlillar va rasmiy hisobotlardan olingan. Asosiy ma'lumotlar bazalari sifatida PubMed, Scopus, Google Scholar, Cochrane Library va O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligining rasmiy nashrlari hamda me'yoriy-huquqiy hujjatlari ko'rib chiqildi. Qidiruv

³ Kurbanov D.E., Ismoilova M.A. Prematur chaqaloqlarda enteral va parenteral oziqlantirishning ahamiyati. // Tibbiyotda yangi kun. – 2023. – №2 (44). – B. 112-116. – <https://journal.sammu.uz/index.php/newday>

jarayonida quyidagi kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida) ishlatildi: "prematur chaqaloqlar", "neonatal reanimatsiya", "intensiv parvarish", "NICU", "nafas olishni qo'llab-quvvatlash", "termoregulyatsiya", "oziqlantirish strategiyalari", "asoratlar", "bronxopulmonar displaziya", "surfactant terapiyasi", "CPAP", "kenguru parvarishi", "Uzbekistan neonatal care", "preterm infants", "neonatal resuscitation", "intensive care", "respiratory support", "thermoregulation", "feeding strategies", "complications", "bronchopulmonary dysplasia", "surfactant therapy", "kangaroo care". Qidiruv natijalari bo'yicha aniqlangan maqolalar dastlab sarlavhalari va annotatsiyalari bo'yicha ko'rib chiqildi. Mavzuga oidligi, nashr etilgan sanasi (2020-yildan keyin), tadqiqot turi (klinik sinovlar, tizimli tahlillar, ko'rsatmalar) va ishonchliligi asosida tanlab olindi. O'zbekiston kontekstiga oid ma'lumotlar, ayniqsa Prezident farmonlari va davlat dasturlari alohida e'tibor bilan o'rganildi.⁴

Tematik tahlil: Prematur chaqaloqlarni parvarish qilish va reanimatsiya qilishning asosiy yo'nalishlari (masalan, nafas olishni qo'llab-quvvatlash, termoregulyatsiya, oziqlantirish, asoratlarning oldini olish) bo'yicha asosiy mavzular va kichik mavzular aniqlandi.

Tanqidiy sintez: Har bir mavzu bo'yicha mavjud ma'lumotlar tanqidiy baholandi, turli tadqiqotlar natijalari solishtirildi va ularning amaliy ahamiyati aniqlandi. Xalqaro standartlar va mahalliy amaliyot o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklar ko'rib chiqildi.

Qiyosiy tahlil: Prematur chaqaloqlarga ko'rsatiladigan tibbiy yordamning rivojlanish tendensiyalari, yangi texnologiyalar va davolash usullarining joriy etilishi tahlil qilindi. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar va ularning xalqaro tajriba bilan uyg'unligi baholandi.

Normativ-huquqiy hujjatlar tahlili: O'zbekiston Respublikasining onalik va bolalikni muhofaza qilishga oid qonun hujjatlari, Prezident farmonlari va qarorlari prematur chaqaloqlarga ko'rsatiladigan tibbiy yordamni tashkil etishdagi davlat siyosati nuqtai

⁴ Karimova G.A., Rustamov F.S. Neonatologiya: O'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 320 b

nazaridan o'rganildi. Bu hujjatlar prematur chaqaloqlar uchun neonatal reanimatsiya bo'limlarini tashkil etish , tibbiyot brigadalarini kuchaytirish va mobil reanimatsiya brigadalarini ishga tushirish kabi muhim tashabbuslarni o'z ichiga oladi.

Ekspert baholash: Maqolada keltirilgan ma'lumotlar neonatologiya sohasidagi yetakchi mutaxassislarining fikrlari va amaliy tajribasi nuqtai nazaridan ham baholandi. Bu, ayniqsa, 500 grammdan ortiq vazn bilan tug'ilgan prematur chaqaloqlarga maxsus parvarish zarurligi va nafas olish tizimi buzilishlari kabi patologiyalarni boshqarish bo'yicha ma'lumotlarni umumlashtirishda muhim ahamiyat kasb etdi.⁵

Ushbu tadqiqotning asosiy cheklovi uning faqat mavjud adabiyotlar va rasmiy hujjatlar tahliliga asoslanganligidir. Bu esa, nashr etilmagan tadqiqotlar natijalarini yoki ba'zi mahalliy amaliyotlarning nozik jihatlarini qamrab olmasligi mumkin. Shuningdek, adabiyotlar tahlilida asosan ingliz va o'zbek tilidagi manbalarga e'tibor qaratilganligi, boshqa tillardagi muhim tadqiqotlarning chetda qolish ehtimolini yuzaga keltiradi. Maqolada keltirilgan ma'lumotlar asosan umumiy tendensiyalar va tavsiyalarni aks ettiradi, individual klinik holatlarning murakkabligini to'liq aks ettira olmaydi.

Ushbu adabiyotlar tahlili tadqiqotida inson ishtiroki bevosita bo'lmaganligi sababli, klinik tadqiqotlarga xos bo'lgan etik ruxsatnomalar talab etilmadi. Biroq, barcha foydalanilgan manbalar to'g'ri tarzda keltirilgan, plagiatga yo'l qo'yilmagan va ma'lumotlarning ishonchliligi ta'minlangan. Maqolada keltirilgan barcha ma'lumotlar ochiq manbalardan olingan bo'lib, mualliflik huquqlari hurmat qilingan. Tadqiqot natijalari prematur chaqaloqlarga ko'rsatiladigan tibbiy yordamni takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, bu sohadagi amaliyotchilar va siyosatchilar uchun foydali ma'lumotlar berishga intiladi. Ushbu metodologiya maqolaning ilmiy asosini mustahkamlaydi va keltirilgan xulosalarning ishonchliligini ta'minlaydi.

⁵ Sobirov Z.M., G'aniyeva L.N. Muddatidan oldin tug'ilgan chaqaloqlarda gipotermiyaning oldini olish va davolash strategiyalari. // O'zbekiston Tibbiyot Jurnali. – 2022. – №4. – B. 67-72. – <https://uzmedjournal.uz/index.php/uzmj>

Xulosa

Ushbu maqola prematur chaqaloqlarni parvarishlash va reanimatsiya qilishning murakkabligini hamda dolzarbligini chuqur tahlil qildi. Zamonaviy neonatologiya yutuqlari, jumladan, ilg'or texnologiyalar va kompleks yondashuvlar, ushbu nozik bemorlarning omon qolish ko'rsatkichlarini sezilarli darajada oshirib, asoratlarni kamaytirishga xizmat qilmoqda. Nafas olishni qo'llab-quvvatlash, termoregulyatsiya, optimal oziqlantirish va asoratlarni samarali boshqarish asosiy tamoyillardan hisoblanadi. O'zbekistonda ushbu sohada amalga oshirilayotgan keng ko'lamli davlat islohotlari, xalqaro standartlarga mos keluvchi neonatal yordam tizimini yaratishga qaratilgan bo'lib, bu chaqaloqlar salomatligi uchun muhim qadamdir. Kelajakda nevrologik natijalarni yaxshilash va oilalarni qo'llab-quvvatlashga e'tibor kuchaytirilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1 Karimova A.B., Alimov S.D. Muddatidan oldin tug'ilgan chaqaloqlarda respirator distress sindromining zamonaviy diagnostikasi va intensiv terapiyasi. // Pediatriya. – 2021. – №3. – B. 45-50. – <https://journal.tashpmi.uz/index.php/pediatrics>

Saidova N.R. O'ta muddatidan oldin tug'ilgan chaqaloqlarda parvarish va reanimatsiya samaradorligini oshirish. Tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent: ToshPTI, 2022. – 24 b. – <https://oak.uz/uz/dissertatsiya-avtoreferatlari/>

3 Kurbanov D.E., Ismoilova M.A. Prematur chaqaloqlarda enteral va parenteral oziqlantirishning ahamiyati. // Tibbiyotda yangi kun. – 2023. – №2 (44). – B. 112-116. – <https://journal.sammu.uz/index.php/newday>

4 Karimova G.A., Rustamov F.S. Neonatologiya: O'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 320 b.

5 Sobirov Z.M., G'aniyeva L.N. Muddatidan oldin tug'ilgan chaqaloqlarda gipotermiyaning oldini olish va davolash strategiyalari. // O'zbekiston Tibbiyot Jurnal. – 2022. – №4. – B. 67-72. – <https://uzmedjournal.uz/index.php/uzmj>

6 Norbekov S.A., Olimova D.K. Prematur chaqaloqlarda erta intervensiya dasturlarining samaradorligi. // "Bolalar tibbiyotining dolzarb muammolari" Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. – Toshkent: ToshPTI, 2023. – B. 187-189.

7 Ergasheva M.F. Muddatidan oldin tug‘ilgan chaqaloqlarda markaziy nerv tizimi shikastlanishlarining klinik-neyrofiziologik xususiyatlari va korreksiyasi. Tibbiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Samarqand: SamDTI, 2021. – 26 b. – <https://oak.uz/uz/dissertatsiya-avtoreferatlari/>

8 G'ulomov S.A., Xolmatova N.B. Prematur chaqaloqlarda neonatal sepsisning klinik kechishi va davolash xususiyatlari. // Biologiya va Tibbiyot Muammolari. – 2020. – №1 (117). – B. 145-149. – <https://journal.sammu.uz/index.php/problems-of-biology-and-medicine>